

NADZÓR PEDAGOGICZNY W SYSTEMACH EDUKACYJNYCH W POLSCE I W WYBRANYCH PAŃSTWACH UNII EUROPEJSKIEJ

DOBROMIR DZIEWULAK

PEDAGOGICAL SUPERVISION IN THE EDUCATION SYSTEMS OF POLAND AND SELECTED EU MEMBER STATES

The article looks at pedagogical supervision in schools in Poland and selected EU member states. It first presents basic definitions and concepts which are used to specify the topics of pedagogical supervision. Next, the author gives a brief overview of the organization of pedagogical supervision in the system of education in Poland, Czech Republic, Finland, France, Spain, the Netherlands, Ireland, Germany, Romania, Sweden and the United Kingdom.

WSTĘP

Nadzór pedagogiczny definiuje się w pedagogice jako czynności sprawowane przez administrację oświatową różnych szczebli administracyjnych w celu kontrolowania oraz oceny jakości pracy instytucji placówek edukacyjnych, głównie szkół, oraz zatrudnionych w nich nauczycieli, a także wspomagania ich w pracy i zawodowym doskonaleniu¹. Nadzór pedagogiczny jest jednym z podstawowych instrumentów realizacji polityki oświatowej państwa, której głównym celem jest zapewnienie wysokiej jakości kształcenia, wychowania i opieki w szkołach i placówkach systemu oświaty.

NADZÓR PEDAGOGICZNY W POLSKIM SYSTEMIE EDUKACYJNYM

Pojęcie nadzoru pedagogicznego nie jest definiowane w polskich przepisach prawa. Treść normatywna tego pojęcia wynika z konkretnych rozwiązań prawnych kształtujących

ten nadzór². Obecnie jest ona zawarta w ustawie o systemie oświaty³, a także w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego⁴.

Nadzór pedagogiczny jako jeden z nielicznych nadzorów administracyjnych, znajduje bezpośrednie źródło w przepisach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Przepis art. 70 ust. 3 ustawy zasadniczej wprost przewiduje nadzór pedagogiczny nad szkołami i zakładami wychowawczymi oraz nakazuje uregulowanie zasad jego sprawowania w ustawie zwykłej. Wytyczną zawartą w art. 70 ust. 3 Konstytucji realizuje ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, która określa przedmiot nadzoru pedagogicznego, organy uprawnione do jego sprawowania oraz środki służące organowi sprawujące-

² W opracowaniu wykorzystano materiały uzyskane za pośrednictwem Sieci Informacji o Edukacji w Europie (EURYDICE), Ministerstwa Edukacji Narodowej RP oraz dostępne na stronach internetowych instytucji i organizacji zajmujących się zagadnieniem nadzoru pedagogicznego w państwach UE.

³ Dz.U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, ze zm.; http://bip.mkidn.gov.pl/media/download_gallery/20120418zalacznik_nr_15-System_oswiaty.pdf.

⁴ Dz.U. nr 168, poz. 1324; <http://www.bip.men.gov.pl/images/stories/APsr/nadzor08.02.pdf>.

¹ C. Kupisiewicz, M. Kupisiewicz, *Słownik pedagogiczny*, PWN, Warszawa 2009, s. 170.

mu ten nadzór. Określenie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego oraz kwalifikacji osób uprawnionych do jego sprawowania ustawa deleguje w art. 35 ust. 6 na ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania.

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego został ustalony wykaz stanowisk w kuratoriach oświaty oraz urzędach innych organów sprawujących nadzór pedagogiczny i podporządkowanych im jednostkach organizacyjnych, których zajmowanie wymaga kwalifikacji pedagogicznych. Zgodnie z art. 33 ust. 1 ustawy o systemie oświaty, nadzór pedagogiczny polega na:

- ocenianiu stanu i warunków działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół, placówek i nauczycieli;
- analizowaniu i ocenianiu efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkół i placówek;
- udzielaniu pomocy szkołom, placówkom i nauczycielom w wykonywaniu ich zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych;
- inspirowaniu nauczycieli do innowacji pedagogicznych, metodycznych i organizacyjnych.

W ust. 2 określono, iż w zakresie wymienionym w ust. 1 pkt 1 i 2 nadzorowi podlega w szczególności:

- zgodność zatrudniania nauczycieli z wymaganymi kwalifikacjami;
- realizacja podstaw programowych i ramowych planów nauczania;
- przestrzeganie zasad oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów, a także przestrzeganie przepisów dotyczących obowiązku szkolnego oraz obowiązku nauki;
- przestrzeganie statutu szkoły lub placówki;
- przestrzeganie praw dziecka i praw ucznia oraz upowszechnianie wiedzy o tych prawach;
- zapewnienie uczniom bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki.

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie nadzoru pedagogicznego, nadzór pedagogiczny jest realizowany przez wykonywanie wskazanych powyżej zadań i czynności w trybie działań planowych lub doraźnych i ma służyć doskonaleniu systemu oświaty, w szczególności podnoszeniu efektów pracy szkół. Dodatkowym celem nadzoru jest ocena jakości działalności szkół i placówek oświatowych oraz wspomaganie ich pracy w dążeniu do uzyskiwania pożądanej jakości działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej. W rozporządzeniu w sprawie nadzoru pedagogicznego określono także formy nadzoru pedagogicznego, do których należą:

- **ewaluacja** działalności edukacyjnej szkół i placówek⁵;
- **kontrola** przestrzegania przepisów prawa dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej szkół, placówek i nauczycieli;

⁵ Rozróżniamy ewaluację zewnętrzną i wewnętrzną. Ewaluacja prowadzona przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest ewaluacją zewnętrzną. Ewaluacja prowadzona przez dyrektora szkoły lub placówki we współpracy z nauczycielami jest ewaluacją wewnętrzną.

- **wspomaganie** pracy szkół i placówek oraz nauczycieli w zakresie ich działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej.

W drodze ewaluacji określa się stopień spełnienia przez szkołę lub placówkę ustalonych wymagań na podstawie oceny przebiegu procesów edukacyjnych, a także efektów podejmowanych działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz warunków działania szkoły lub placówki, jakości zarządzania i jej funkcjonowania w środowisku lokalnym. Ocena ta, z jednej strony ma służyć każdej szkole i placówce, przynosząc informacje o tym, co należy poprawić, doskonaląc, aby szkoła lub placówka jak najlepiej realizowała wyznaczone zadania. Z drugiej strony uogólnione przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny wyniki ewaluacji stanowią podstawę do doskonalenia całego systemu oświaty. Ewaluacja obejmuje:

- zbieranie i analizowanie informacji o działalności edukacyjnej szkoły lub placówki;
- określenie poziomu spełnienia przez szkołę lub placówkę wymagań ustalonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania w rozporządzeniu.

Wymagania te są ujęte w czterech obszarach działalności szkół i placówek:

- efekty działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki;
- procesy zachodzące w szkole lub placówce;
- funkcjonowanie szkoły lub placówki w środowisku lokalnym, w szczególności w zakresie współpracy z rodzicami uczniów;
- zarządzanie szkołą lub placówką.

Poprzez prowadzoną w szkole lub w placówce ewaluację ustala się ocenę spełnienia wymagań według pięciostopniowej skali następujących poziomów:

- poziom A – bardzo wysoki stopień wypełniania wymagań przez szkołę lub placówkę;
- poziom B – wysoki stopień wypełniania wymagań przez szkołę lub placówkę;
- poziom C – średni stopień wypełniania wymagań przez szkołę lub placówkę;
- poziom D – podstawowy stopień wypełniania wymagań przez szkołę lub placówkę;
- poziom E – niski stopień wypełniania wymagań przez szkołę lub placówkę.

Ewaluacja dokonywana we wszystkich obszarach funkcjonowania szkoły lub placówki, to ewaluacja całościowa. Ewaluacja dokonywana w zakresie niektórych problemów wybranych z obszarów działalności szkoły lub placówki, to ewaluacja problemowa.

Organ sprawujący nadzór pedagogiczny kontroluje również przestrzeganie przez szkoły i placówki przepisów prawa w zakresie działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej. Tematyka kontroli wynikających z planu nadzoru pedagogicznego kuratora oświaty musi być zgodna z ustalonymi przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania podstawowymi kierunkami realizacji polityki oświatowej państwa oraz wytycznymi i poleceniami, o których mowa w art. 35 ust. 2 pkt 1 i 2 ustawy

o systemie oświaty. Po przeprowadzonej w szkole lub placówce kontroli sporządza się protokół kontroli zawierający m.in. opis ustalonego stanu faktycznego, w tym ujawnionych nieprawidłowości oraz zalecenia, wnioski i uwagi. Zakres zadań organu sprawującego nadzór pedagogiczny uwzględnia także wspomaganie pracy szkół i placówek, m.in. przez:

- przygotowywanie i publikowanie (z wykorzystaniem strony internetowej):
  - analiz wyników sprawowanego nadzoru pedagogicznego, w tym wniosków z ewaluacji zewnętrznych i kontroli przestrzegania przepisów prawa;
  - przykładów dobrych praktyk;
- organizowanie konferencji i porad dla dyrektorów szkół i placówek.

Zadaniem organów sprawujących nadzór pedagogiczny w zakresie wspomaganie pracy szkół i placówek jest także promowanie wykorzystania ewaluacji w procesie doskonalenia pracy szkół i placówek.

1. ZADANIA NADZORU PEDAGOGICZNEGO O CHARAKTERZE ZEWNĘTRZNYM

Nadzór pedagogiczny o charakterze zewnętrznym sprawują:

- kuratorzy oświaty – nad publicznymi i niepublicznymi przedszkolami, innymi formami wychowania przedszkolnego, szkołami i placówkami oraz placówkami doskonalenia nauczycieli (w tym nad niepublicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, mającymi siedzibę na obszarze województwa);
- minister właściwy do spraw oświaty i wychowania – nad publicznymi i niepublicznymi kolegiami nauczycielskimi i nauczycielskimi kolegiami języków obcych, publicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, a także nad prowadzonymi przez siebie szkołami publicznymi przy polskich placówkach dyplomatycznych, urzędach konsularnych i przedstawicielstwach wojskowych. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania posiada ponadto kompetencje do nadzorowania i koordynowania wykonywania nadzoru pedagogicznego na obszarze kraju oraz stanowienia przepisów określających szczegółowe zasady sprawowania nadzoru pedagogicznego. Kuratorzy oświaty funkcjonują w ramach zespolonej administracji rządowej w województwie, wymieniony minister zachował wobec nich tak wiele istotnych kompetencji, że praktycznie pozycja kuratora oświaty niewiele się różni od pozycji organu administracji niespolonej;
- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego – nad publicznymi i niepublicznymi szkołami i placówkami artystycznymi (z wyjątkiem nadzoru nad kształceniem ogólnym), placówkami zapewniającymi zakwaterowanie i opiekę uczniom szkół artystycznych oraz nad publicznymi i niepublicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli szkół artystycznych;
- minister właściwy do spraw rolnictwa – nad publicznymi szkołami rolniczymi (z wyjątkiem nadzoru nad nauczaniem przedmiotów ogólnokształcących), placówkami rolniczymi oraz placówkami doskonalenia nauczycieli

przedmiotów zawodowych, którzy nauczają w szkołach rolniczych prowadzonych przez tego ministra;

- minister właściwy do spraw środowiska – nad publicznymi szkołami leśnymi przez siebie prowadzonymi (z wyjątkiem nadzoru nad nauczaniem przedmiotów ogólnokształcących);
- Minister Sprawiedliwości i podporządkowane mu organy – nad zakładami poprawczymi, schroniskami dla nieletnich i ośrodkami diagnostyczno-konsultacyjnymi (wymienione jednostki nie są jednostkami systemu oświaty, a mimo to są objęte nadzorem pedagogicznym) oraz nad szkołami w tych zakładach i schroniskach, a także nad szkołami przy zakładach karnych (z wyjątkiem nadzoru nad nauczaniem przedmiotów ogólnokształcących);
- Minister Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, który współdziała z kuratorami oświaty w sprawowaniu nadzoru pedagogicznego nad publicznymi i niepublicznymi szkołami prowadzącymi kształcenie w zawodach dla żegluga morskiej i śródlądowej.

Przepisy art. 32a ust. 1 i 1a ustawy o systemie oświaty uprawniają ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ministra właściwego do spraw rolnictwa oraz ministra właściwego do spraw środowiska, do utworzenia specjalistycznych jednostek nadzoru, którym ministrowie ci mogą powierzyć wykonywanie należących do nich zadań w zakresie nadzoru pedagogicznego, a także wykonywanie zadań organu prowadzącego, określonych w art. 5 ust. 7, w stosunku do szkół prowadzonych przez tych ministrów. Regulacja taka w rzeczywistości pozwala wymienionym ministrom na tworzenie, pod nazwą „specjalistyczna jednostka nadzoru”, podporządkowanej sobie niespolonej administracji oświatowej wykonującej za ministra wszystkie zadania związane z nadzorem pedagogicznym nad określonymi rodzajami szkół i placówek oraz ich prowadzeniem. W wyniku przyjęcia takich rozwiązań funkcjonują jednostki sprawujące nadzór pedagogiczny, pozostające poza ustawowymi kompetencjami nadzorczymi i koordynacyjnymi ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania wynikającymi z art. 35 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty.

Ustawa o systemie oświaty wykonywanie czynności zewnętrznego nadzoru pedagogicznego rezerwuje wyłącznie dla osób zatrudnionych na stanowiskach wymagających kwalifikacji pedagogicznych w kuratoriach oświaty oraz w urzędach innych organów sprawujących nadzór pedagogiczny (przede wszystkim w ministerstwach) i podporządkowanych im jednostkach.

1.1. ZADANIA MINISTRA WŁAŚCIWEGO DO SPRAW OŚWIATY I WYCHOWANIA W ZAKRESIE NADZORU PEDAGOGICZNEGO.

Minister Edukacji Narodowej sprawuje nadzór pedagogiczny⁶ nad:

- szkołami, zespołami szkół oraz szkolnymi punktami konsultacyjnymi przy przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych i przedstawicielstwach

⁶ Na podstawie art. 35 ust.1 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572 ze zm.).

wojskowych Rzeczypospolitej Polskiej dla dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą,

- publicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania koordynuje i realizuje politykę oświatową państwa, współdziałając w tym zakresie z wojewodami oraz z innymi organami i jednostkami organizacyjnymi właściwymi w sprawach funkcjonowania systemu oświaty (art. 21 ustawy o systemie oświaty). Ustawa o systemie oświaty uszczegóławia w art. 35 ust. 2 sposób nadzorowania i koordynowania wykonywania nadzoru pedagogicznego na terenie kraju przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, który w szczególności:

- ustala podstawowe kierunki realizacji przez kuratorów oświaty polityki oświatowej państwa, w szczególności zadań z zakresu nadzoru pedagogicznego;
- kontroluje sprawność i efektywność nadzoru pedagogicznego sprawowanego przez kuratorów oświaty oraz przestrzeganie przepisów obowiązujących w tym zakresie, a także może wydawać na piśmie kuratorom oświaty wiążące ich wytyczne i polecenia, z wyjątkiem indywidualnych spraw rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnej;
- może żądać od kuratorów oświaty informacji, dokumentów i sprawozdań okresowych lub dotyczących określonej sprawy albo rodzaju spraw;
- może organizować szkolenia, narady i konferencje kuratorów oświaty;
- może ogłaszać w wydawanym przez siebie dzienniku urzędowym zalecane standardy wyposażenia szkół niezbędne do nauczania przedmiotów ogólnokształcących.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania jest organem wyższego stopnia, w rozumieniu Kodeksu postępowania administracyjnego, w stosunku do kuratorów oświaty w sprawach, w których kurator wydaje decyzje administracyjne. W zakresie nadzoru pedagogicznego z decyzją administracyjną mamy do czynienia np. w przypadku wydania polecenia usunięcia uchybień w wyznaczonym terminie (art. 34 ust. 1 ustawy o systemie oświaty).

1.2. ZADANIA KURATORA OŚWIATY W ZAKRESIE NADZORU PEDAGOGICZNEGO.

Zgodnie z art. 30 ust.1 ustawy o systemie oświaty zgodę na powołanie i odwołanie kuratora oświaty wyraża minister właściwy do spraw oświaty i wychowania⁷. Zgodnie z art. 31 ust. 1 tej ustawy, kurator oświaty wykonuje, w imieniu wojewody, zadania i kompetencje w zakresie oświaty, w szczególności:

- sprawuje nadzór pedagogiczny nad publicznymi i niepublicznymi szkołami i placówkami oraz placówkami doskonalenia nauczycieli, w tym nad niepublicznymi placówkami doskonalenia nauczycieli o zasięgu ogólnokrajowym, które znajdują się na obszarze danego województwa;
- wydaje decyzje administracyjne w sprawach określonych w ustawie;

⁷ Zadania i kompetencje kuratora oświaty wynikają bezpośrednio z ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r nr 256, poz. 2572, ze zm.).

- współdziała z radami oświatowymi⁸;
- wykonuje zadania organu wyższego stopnia w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego:
- w stosunku do organów jednostek samorządu terytorialnego – w sprawach szkół publicznych, zakładanych i prowadzonych przez osoby prawne i fizyczne, oraz szkół i placówek niepublicznych;
- w stosunku do dyrektorów szkół – w sprawach z zakresu obowiązków szkolnego i obowiązków nauki oraz w sprawach skreślenia uczniów z listy uczniów;
- realizuje politykę oświatową państwa, a także współdziała z organami jednostek samorządu terytorialnego w tworzeniu i realizowaniu odpowiednio regionalnej i lokalnej polityki oświatowej, zgodnych z polityką oświatową państwa;
- opracowuje programy wykorzystania środków na dofinansowanie doskonalenia nauczycieli, wyodrębnionych w budżecie wojewody, po zasięgnięciu opinii związków zawodowych reprezentatywnych w rozumieniu ustawy z dnia 6 lipca 2001 r. o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego;
- organizuje olimpiady, konkursy, turnieje, przeglądy oraz inne formy współzawodnictwa i prezentacji osiągnięć uczniów szkół na obszarze województwa;
- współdziała z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi;
- bada potrzeby nauczycieli w zakresie doskonalenia oraz inicjuje i koordynuje działania związane z doskonaleniem nauczycieli, współdziałając z organami prowadzącymi szkoły i placówki, a także może podejmować działania wspomagające materialnie i organizacyjnie doskonalenie nauczycieli;
- wspomaga działania w zakresie organizowania egzaminów i sprawdzianów w szkołach;
- współdziała z organami jednostek samorządu terytorialnego w zakresie kształtowania i rozwoju bazy materialnej szkół i placówek;
- współdziała z właściwymi organami, organizacjami i innymi podmiotami w sprawach dotyczących warunków rozwoju dzieci i młodzieży, w tym w przeciwdziałaniu zjawiskom patologii społecznej, a także może wspomagać działania tych podmiotów;
- koordynuje, wspomaga i nadzoruje organizację wypoczynku dzieci i młodzieży na obszarze województwa w okresie ferii letnich i zimowych;
- wykonuje inne zadania określone w przepisach odrębnych, w szczególności w zakresie obronności.

⁸ Rada oświatowa jest społecznym organem w systemie oświaty. Do jej zadań należy:

- a) badanie potrzeb oświatowych na obszarze działania jednostki samorządu terytorialnego oraz przygotowywanie projektów ich zaspokajania;
- b) opiniowanie budżetu jednostki samorządu terytorialnego w części dotyczącej wydatków na oświatę;
- c) opiniowanie projektów sieci publicznych szkół i placówek;
- d) opiniowanie projektów aktów prawa miejscowego wydawanych w sprawach oświaty;
- e) wyrażanie opinii i wniosków w innych sprawach dotyczących oświaty.

Powyżej wymienione kompetencje kuratora oświaty nie wyczerpują jednak listy zadań kuratora realizowanych wobec szkół i placówek oraz organów prowadzących szkoły/placówki; przewidują je bowiem również liczne akty wykonawcze do ustawy o systemie oświaty, a także przepisy ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela⁹.

2. ZADANIA NADZORU PEDAGOGICZNEGO O CHARAKTERZE WEWNĘTRZNYM

Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 2 ustawy o systemie oświaty dyrektor szkoły lub placówki sprawuje nadzór pedagogiczny o charakterze wewnętrznym, to znaczy w stosunku do nauczycieli i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w szkole (placówce). Dyrektor szkoły (placówki) jest jedynym podmiotem w systemie, który jednocześnie kieruje i zarządza działalnością szkoły (placówki) oraz sprawuje nadzór pedagogiczny nad zatrudnionymi w niej nauczycielami. Istnieje jeden wyjątek od zasady, że do sprawowania wewnętrznego nadzoru pedagogicznego jest uprawniony wyłącznie dyrektor szkoły: w sytuacji, gdy na stanowisko dyrektora szkoły powołana zostaje osoba niebędąca nauczycielem (art. 36 ust. 2 ustawy o systemie oświaty), nadzór pedagogiczny sprawuje nauczyciel zajmujący inne stanowisko kierownicze w szkole – np. wicedyrektor (art. 36 ust. 2a cyt. ustawy).

W szkolnictwie zawodowym obowiązują te same podstawy prawne dotyczące nadzoru pedagogicznego jak dla całego systemu oświaty, w tym wymagania wobec szkół ponadgimnazjalnych, placówek kształcenia ustawicznego, placówek kształcenia praktycznego oraz ośrodków dokształcania i doskonalenia zawodowego. Nadzór pedagogiczny w kształceniu zawodowym prowadzony jest zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. nr 168, poz.1324).

NADZÓR PEDAGOGICZNY W WYBRANYCH PAŃSTWACH UNII EUROPEJSKIEJ

1. CZECHY

W Czechach instytucją realizującą zadania nadzoru pedagogicznego jest Czeska Inspekcja Szkolna – *CSI* (*Česká školní inspekce*)¹⁰, będąca odpowiednikiem polskiego Kuratorium Oświaty. Kompetencje i zakres działań *CSI* zostały określone w ustawie szkolnej (*školský zákon*) z 2004 r.¹¹ Najważniejsze zadania Czeskiej Inspekcji Szkolnej to:

- kontrola placówek oświatowych i placówek kształcenia zawodowego,
- zbieranie i analiza informacji na temat poziomu kształcenia,

⁹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela <http://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=2>.

¹⁰ <http://www.csicr.cz>.

¹¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (*školský zákon*); <http://aplikace.msmt.cz/Predpisy1/sb190-04.pdf>.

- monitorowanie i ocena efektywności systemu edukacyjnego,
- ocena poziomu realizacji programu nauczania i jego zgodności z ramowym programem kształcenia,
- prawno-administracyjna kontrola wykorzystania budżetowych środków finansowych.

Wszystkie czynności z zakresu nadzoru pedagogicznego zarówno inspekcje jak i kontrole wykonują wyznaczeni inspektorzy. Kontrola placówek oświatowych przeprowadzana jest przez zespoły 3–4 osobowe i trwa 3 dni. Głównym źródłem informacji podczas kontroli jest dokumentacja szkoły oraz rozmowa z dyrektorem. Czescy inspektorzy – w odróżnieniu od polskich wizytatorów – nie przeprowadzają w szkołach ankiet ani wywiadów z nauczycielami, rodzicami i uczniami, choć mogą stosować testy sprawdzające wiedzę uczniów. W czasie inspekcji dokonują obserwacji lekcji, zwracając uwagę na to, czy nauczyciele motywują uczniów, czy wymagania wobec nich są zróżnicowane oraz czy nauczyciele doskonalą swoje umiejętności w zakresie pracy z dziećmi o szczególnych potrzebach edukacyjnych. Wynikiem przeprowadzonej kontroli jest raport, który zamieszczany jest na stronie internetowej Inspekcji oraz badanej szkoły. Ponadto zebrane dane umieszczone są w elektronicznej bazie CSI. Wyniki z raportu stanowią podstawę m.in. do tworzenia szkolnych planów nauczania, organizowania zajęć dodatkowych z przedmiotów, w zakresie których uczniowie uzyskują niskie wyniki nauczania.

Jeżeli szkoła nie spełnia kryteriów ustalonych przez Ministerstwo inspektorzy mogą zobowiązać dyrektora do opracowania programu naprawczego ze wskazaniem terminu kontroli jego realizacji, a w przypadkach skrajnych – zastosować inne sankcje, włącznie z wystąpieniem z wnioskiem o wykreślenie szkoły z wykazu sieci placówek oświatowych.

2. FINLANDIA

Podstawowym aktem prawnym dla fińskiej oświaty jest Ustawa o kształceniu obowiązkowym¹². System edukacji w Finlandii jest zdecentralizowany. Przepisy dotyczące administrowania i zarządzania szkołami zawarte zostały w Ustawie o samorządzie lokalnym¹³. Osobą bezpośrednio odpowiedzialną za funkcjonowanie szkoły jest jej dyrektor. Sposób organizacji kształcenia w placówce określają przepisy przyjęte przez radę szkoły.

Za kształtowanie polityki oświatowej w Finlandii odpowiada rząd i parlament. Wdrażaniem tej polityki na poziomie centralnym zajmuje się rząd, Ministerstwo Edukacji i Kultury¹⁴ oraz Fiński Krajowy Urząd ds. Edukacji (*Finnish National Board of Education*). Działania ministerstwa wspierają następujące instytucje: Rada ds. Edukacji Dorosłych, Fińska Rada Szkolnictwa Wyższego oraz, utworzona w 2003 r., Fińska Rada ds. Ewaluacji Edukacji (*Finnish Education Evaluation Council*)¹⁵, której zadaniem jest opracowywanie planu zewnętrznej ewaluacji zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji i Kultury.

¹² <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>.

¹³ <http://www.localfinland.fi/en/authorities/local-self-government/Documents/Finnish%20Local%20Government%20Act.pdf>.

¹⁴ <http://www.minedu.fi/OPM>.

¹⁵ <http://www.edev.fi/portal/english5>.

Przepisy dotyczące nadzoru pedagogicznego i ewaluacji placówek szkolnych zawarte są w pięciu ustawach: Ustawie o kształceniu obowiązkowym, Ustawie o szkolnictwie średnim, Ustawie o kształceniu zawodowym, Ustawie o kształceniu dorosłych oraz Ustawie o kształceniu artystycznym. W Finlandii nie istnieje odrębny inspektorat szkolny, a władze publiczne zrezygnowały, na początku lat 90., z przeprowadzania wizytacji w szkołach. Główną rolę w przeprowadzaniu analizy kształcenia ogólnego, zawodowego oraz kształcenia dorosłych odgrywa w Finlandii Rada ds. Ewaluacji Edukacji. Do jej zadań należy ewaluacja funkcjonowania placówek oświatowych oraz systemu nauczania. Na poziomie krajowym ewaluacja ukierunkowana jest głównie na ocenę realizacji celów zawartych w krajowej polityce edukacyjnej oraz w krajowych podstawach programowych. Na poziomie lokalnym i regionalnym ewaluacja może koncentrować się na ocenie dostępności edukacji, finansowej odpowiedzialności instytucji edukacyjnych oraz realizacji lokalnej polityki w dziedzinie edukacji i kultury. Ocenie poddawany jest również stopień realizacji zasady równości i bezpieczeństwa w edukacji.

Zgodnie z przepisami Ustawy o kształceniu obowiązkowym instytucje edukacyjne są zobowiązane do regularnego przeprowadzania oceny własnej działalności i jej efektów. Ocena taka opiera się przede wszystkim na podsumowaniu realizacji celów zawartych w podstawie programowej, analizie wdrażania reform pedagogicznych i programowych oraz wykorzystania zasobów.

3. FRANCJA

We Francji system oświaty zarządzany jest centralnie. Kształtowanie i egzekwowanie realizacji polityki edukacyjnej należy do centralnych władz wykonawczych. Taki model organizacji i zarządzania oświatą został wprowadzony w XIX w. dekretem Napoleona ustanawiając monopol państwa w sprawach organizacji ustroju szkolnego (mianowanie na wszystkie stanowiska pracy, kontrola nauczycieli, prawo otwierania szkół, przydzielanie stypendiów, itp.).

Do zadań francuskiego Ministerstwa Edukacji Narodowej należy:

- opracowywanie szczegółowych programów nauczania wszystkich przedmiotów oraz wytycznych dot. organizacji i metodyki nauczania (wybór podręczników i metod nauczania należy do decyzji nauczycieli);
- prowadzenie naboru do zawodu nauczycielskiego i organizowanie kształcenia nauczycieli;
- podejmowanie decyzji w sprawie obsady etatów poprzez centralne określanie liczby nauczycieli i pracowników placówek;
- określanie statusu i zasad funkcjonowania szkół;
- organizowanie egzaminów, przyznawanie państwowych kwalifikacji oraz wydawanie świadectw maturalnych.

Problematyka kształcenia i doskonalenia zawodowego leży w kompetencjach dwóch ministerstw: Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych.

Za realizację centralnej polityki edukacyjnej odpowiedzialne są na terenie kraju wydziały administracyjne tzw. akademie (*académies*). Francja jest podzielona na 30 akademii, którymi

w imieniu ministra kierują rektorzy (*recteurs*), mianowani przez prezydenta Republiki. Rektor jako przedstawiciel ministerstwa w terenie czuwa nad wykonywaniem rozporządzeń i wdrażaniem postanowień centralnych władz oświatowych. Rektorowi podlegają szkoły podstawowe, średnie, kształcenie ustawiczne, szkoły prywatne, szkolnictwo wyższe (z uwzględnieniem jego autonomii). W zakresie szkolnictwa podstawowego i średniego rektor uczestniczy w planowaniu kształcenia, określaniu struktury zatrudnienia pedagogicznego, zatwierdzaniu programów pedagogicznych, ustalaniu środków bezpieczeństwa w szkołach i przydzielaniu sprzętu dydaktycznego. W zakresie szkolnictwa prywatnego podejmuje decyzje dotyczące podpisywania tzw. umów stowarzyszeniowych oraz sprawuje nadzór pedagogiczny.

Akademia, odpowiadająca terytorialnie jednemu regionowi administracyjnemu, obejmuje zazwyczaj kilka departamentów (*départements*). Każdym departamentem należącym do danej akademii kieruje inspektor akademii (*inspecteur d'académie*), mianowany dekretem prezydenta Republiki. Inspektor akademii nadzoruje w departamencie realizację zaplanowanych zadań edukacyjnych. Kompetencje inspektora akademii odnoszą się do wszystkich poziomów nauczania z wyjątkiem szkolnictwa wyższego. Inspektor akademii podlega zarówno prefektowi (naczelnikowi departamentu w ramach podziału administracyjnego kraju), jak i rektorowi.

W zakresie szkolnictwa podstawowego inspektor akademii sprawuje dwa typy funkcji: funkcje administracyjne i funkcje pedagogiczne. Jego kompetencje administracyjne zezwalają mu na podejmowanie decyzji odnośnie do otwierania i zamykania klas oraz przydziału etatów nauczycielskich w szkołach podstawowych. Do jego kompetencji należy również zarządzanie kadrami placówek oświatowych oraz prowadzenie nadzoru pedagogicznego. Wizytacje przeprowadzają inspektorzy – inspektorzy generalni i inspektorzy oświatowi. Inspektorom generalnym powierzono szeroki zakres wszelkich zadań kontrolnych i ewaluacyjnych na wszystkich szczeblach edukacyjnych, a do zadań inspektorów oświatowych należy kontrola szczebla przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego i średniego. Oddzielną kategorią inspektorów są inspektorzy ds. dydaktyki, którzy odpowiadają za sprawy związane z ewaluacją pracy dydaktycznej nauczyciela.

4. HISZPANIA

Hiszpania podzielona jest administracyjnie na 17 autonomicznych wspólnot. Wspólnoty autonomiczne mają znaczną władzę ustawodawczą i wykonawczą, a tym samym dużą autonomię – głównie w kwestiach oświaty, szkolnictwa i podatków. W sprawach edukacji władze centralne zachowały odpowiedzialność tylko w zakresie ogólnych uregulowań oświatowych, a większość zadań została w 1978 r. przekazana władzom regionalnym, więc oprócz federalnego Ministerstwa Edukacji w strukturze zarządzania hiszpańską oświatą znajduje się 17 regionalnych ośrodków pełniących *de facto* funkcje regionalnych ministerstw.

Istotną cechą hiszpańskiego systemu edukacji jest społeczne uczestnictwo w edukacji. Zarówno na szczeblu krajowym, regionalnym, jak i lokalnym oraz w poszczególnych szkołach tworzy się rady szkolne, które mają zachęcać do uczestnictwa w konsultacjach społecznych wszystkie gru-

py zainteresowane edukacją. Na szczeblu ogólnokrajowym istnieje Państwowa Rada Szkolna, która umożliwia przedstawicielom społeczeństwa udział w ogólnym planowaniu oświaty oraz doradza w sprawie projektów ustaw i innych aktów prawnych proponowanych lub wydawanych przez rząd. W każdej szkole finansowanej ze środków publicznych działa Rada Szkolna, która jest organem przedstawicielskim różnych grup tworzących środowisko edukacyjne, zajmującym się zarządzaniem i nadzorem nad daną placówką. W jej skład wchodzi kierownictwo placówki oraz przedstawiciele nauczycieli, uczniów, rodziców, personelu administracyjnego i technicznego, jak również – w przypadku placówek prywatnych finansowanych ze środków publicznych – przedstawiciele właścicieli placówki. Do zadań Rady Szkolnej należy m.in. podejmowanie decyzji w sprawie naboru uczniów, zatwierdzanie budżetu placówki i analizowanie jej funkcjonowania; radę informuje się także o przedstawianych władzom edukacyjnym wnioskach o mianowanie lub odwołanie członków kierownictwa.

W zakresie programów nauczania istnieje autonomia, która wyraża się w tym, że programy tworzy się na trzech poziomach. Przyjmując za punkt wyjścia podstawy programowe, które władze centralne ustalają dla całego kraju, każda Wspólnota Autonomiczna opracowuje własny, oficjalnie obowiązujący program nauczania (pierwszy poziom tworzenia programu). Następnie, na drugim poziomie tworzenia programu nauczania, placówka edukacyjna dostosowuje do swoich potrzeb i dopracowuje ten „wspólnotowy” program nauczania. Trzeci poziom tworzenia programu stanowi „programowanie w klasie”, na które składa się szereg jednostek dydaktycznych opracowywanych przez nauczyciela dla każdej konkretnej grupy uczniów.

Powyższa specyfika funkcjonowania systemu oświaty powoduje, że regionalne jednostki odpowiedzialne za edukację mają w swoich kompetencjach o wiele szerszy zakres działania niż polskie kuratoria oświaty i to właśnie one kształtują system oświaty w poszczególnych autonomiach. Nauczyciele zatrudniani są przez Regionalne Wydziały Edukacji. Oceny ich pracy dokonują inspektorzy. Każde regionalne ministerstwo oświaty ustala własne zasady i sposoby ewaluacji pracy placówek.

5. HOLANDIA

W Holandii nadzór pedagogiczny prowadzi Inspektorat Edukacji i choć formalnie podlega Ministerstwu Edukacji, to posiada status instytucji niezależnej, co przejawia się przede wszystkim swobodą w decydowaniu o zakresie prowadzonych badań. Inspekcje szkolne przeprowadzane są raz na cztery lata, jednak w przypadku uchybień bądź osiągnięcia przez uczniów niezadawalających wyników wizytacje odbywają się znacznie częściej. Placówki szkolne zobowiązane są do dostarczania inspektoratowi comiesięcznych sprawozdań, na podstawie których analitycy podejmują decyzje o terminie przeprowadzenia wizytacji. Przeprowadzenie inspekcji poprzedzone jest pismem zawiadamiającym o planowanym rozpoczęciu wizytacji szkoły, które dostarczane jest dyrektorowi na dwa dni przed kontrolą. Inspekcja trwa 1 dzień, rozpoczyna się krótką rozmową z dyrektorem, a następnie prowadzone są wycinkowe obserwacje lekcji oraz wywiady z nauczycielami, uczniami i rodzicami. Pod koniec dnia inspektorzy analizują

dokumentację i ustalają wynik końcowy inspekcji, który jest omawiany z dyrektorem szkoły. Wyniki oraz wnioski są dostarczane w terminie 7 dni od zakończenia ewaluacji i następnie prezentowane całej radzie pedagogicznej. Holenderscy inspektorzy po każdej wizytacji sporządzają krótki, dwustronny raport jakościowy, który zawiera opis dobrych i słabych elementów pracy szkoły oraz podaje ocenę w kontekście średnich wyników krajowych. Placówki osiągające niezadawalające wyniki są zobowiązane do ich poprawy w ciągu 2 lat. Brak takiej poprawy skutkuje odebraniem części budżetu lub nawet zamknięciem szkoły.

Holenderski Inspektorat Edukacji w ramach sprawowanego nadzoru gromadzi informacje na temat pracy szkół oraz dokonuje analizy danych pozyskanych z innych źródeł. Po otrzymaniu raportu zadaniem szkoły jest wdrożenie działań mających na celu poprawę w obszarach wskazanych jako słabe. Inspektorat prowadzi także stronę internetową dostępną dla rodziców i uczniów, na której zamieszczane są zewnętrzne oceny. Szkoła uznana za dobrą placówkę oznaczana jest zielonym kolorem, pomarańczowym – szkoła zagrożona ryzykiem, a kolorem czerwonym – szkoła źle funkcjonująca.

Bez względu na wynik oceny placówka może zwrócić się o pomoc do instytucji wspomagających funkcjonowanie szkoły, np. do Centrum Badań i Rozwoju Edukacji – PLATO¹⁶, Narodowego Instytutu Badania Jakości Kształcenia – CITO¹⁷ lub wielu innych agencji szkoleniowych. Do głównych zadań Centrum Badań i Rozwoju Edukacji PLATO, działającego przy Uniwersytecie w Leiden, należy prowadzenie szkoleń i badań dotyczących ewaluacji. PLATO realizuje programy krajowe związane z edukacją np: monitorowanie edukacji dzieci i młodzieży; monitorowanie wdrażania programów związanych z bezpieczeństwem życia i zdrowia uczniów; ewaluacja szkolnych programów zapobiegania wagarom. PLATO szkoli również nauczycieli, wizytatorów oraz bada współczesne kierunki w kształceniu nauczycieli w Europie.

6. IRLANDIA

System oświaty w Irlandii zarządzany jest centralnie przez Ministerstwo Edukacji i Umiejętności (*Department of Education and Skills*)¹⁸. Jednostką odpowiedzialną za ewaluację podstawowych i ponadpodstawowych szkół i placówek oświatowych jest departament ministerstwa o nazwie Inspektorat (*Inspectorate of Department of Education and Skills*). Inspektorat podejmuje decyzje dotyczące zakładania szkół, opracowuje programy nauczania, reguluje sprawy kadrowe, w tym płace nauczycieli.

Specyfiką irlandzkiej oświaty jest utrzymywanie przez państwo wielu małych szkół podstawowych, w których zatrudniony jest tylko 1 lub 2 nauczycieli. Nauczyciele w szkołach podstawowych uczą wszystkich przedmiotów, a ich specjalizacja zawodowa dotyczy nauczania na danym szczeblu edukacyjnym, a nie tak jak w Polsce – w nauczaniu przedmiotów. W szkołach średnich (*secondary schools*) cykl edukacyjny podzielony jest na dwa etapy, po których uczniowie zdają egzaminy. Między pierwszym a drugim etapem kształcenia uczniowie

¹⁶ <http://www.fsw.leidenuniv.nl/plato/expertise/oefenen.html>.

¹⁷ <http://www.cito.nl>.

¹⁸ <http://www.education.ie/en>.

wie mogą skorzystać z tzw. roku przejściowego. Jest to okres przeznaczony do przygotowywania ucznia do podjęcia nauki w drugim etapie kształcenia.

Do głównych zadań *Inspectorate of Department of Education and Skills* należy:

- przeprowadzanie kontroli w szkołach i ośrodkach kształcenia;
- propagowanie dobrych praktyk edukacyjnych i doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz dyrektorów szkół;
- publikowanie jednostkowych i zbiorczych raportów kontrolnych;
- promowanie języka irlandzkiego;
- prowadzenie wszelkich wyjaśnień, porad i promocji z zakresu funkcjonowania irlandzkiego systemu edukacyjnego.

Osoby pełniące funkcje inspektorów są wieloletnimi doświadczonymi nauczycielami. Wielu z nich pełni funkcje dyrektorów szkół lub doradców edukacyjnych. Część specjalizuje się w projektowaniu programów nauczania, prowadzeniu badań edukacyjnych i zarządzaniu placówkami oświatowymi.

Przeprowadzenie całościowej ewaluacji placówki szkolnej obejmuje 5 obszarów jej działalności, do których zalicza się:

- jakość zarządzania szkołą;
- jakość planowania;
- jakość realizacji programu nauczania;
- jakość nauczania i uczenia się oraz
- jakość wsparcia udzielanego uczniom.

W Irlandii przeprowadzana kontrola koncentruje się głównie na ocenie jakości procesu kształcenia, mniejszą wagę przywiązuje się do oceny działalności szkoły skierowanej na otoczenie zewnętrzne – w tym środowisko lokalne. Głównym zadaniem ewaluacji jest dostarczenie szkole informacji na temat jej dobrych i słabych stron dlatego w końcowym raporcie inspektorzy nie wystawiają ocen lecz formułują wnioski i rekomendacje z ewaluacji bez odwoływania się do danych ilościowych lub źródeł pozyskania informacji. (W polskiej praktyce wizytacji szkolnych raport ewaluacyjny nie zawiera rekomendacji lecz wnioski z ewaluacji. W odróżnieniu od raportu irlandzkiego odwołuje się do danych ilościowych oraz ich źródeł).

Podczas ewaluacji przedmiotowej inspekcji poddaje się wszystkie elementy mające wpływ na jakość nauczania danego przedmiotu: przygotowanie nauczycieli, dobór podręczników, informację na temat bazy dydaktycznej oraz możliwości wyboru przedmiotu przez uczniów. Kontrola polega na obserwacji 4–6 lekcji w ciągu jednego dnia, podczas których analizie poddaje się proces nauczania i uczenia się, formy oceniania, zasady udzielania informacji zwrotnej uczniowi i jego rodzicom oraz dokumenty świadczące o sposobach planowania pracy przez nauczyciela.

Liczba inspektorów zespołu przeprowadzającego kontrolę uzależniona jest od zakresu tematycznego ewaluacji lub od wielkości szkoły. Planowana inspekcja w szkole podstawowej powinna być zapowiedziana na 5 tygodni przed jej terminem, a w szkole ponadpodstawowej – na 3 tygodnie przed wizytacją. O inspekcji tematycznej szkoły informuje się z dwutygodniowym wyprzedzeniem.

7. NIEMCY

W Republice Federalnej Niemiec zakres odpowiedzialności za system edukacji wynika z federalnej struktury państwa. Zgodnie z Ustawą zasadniczą (*Grundgesetz*), za ustawodawstwo i administrację oświatową odpowiadają przede wszystkim kraje związkowe – landy, w których działają ministerstwa edukacji, kultury i nauki oraz struktury nadzorujące szkoły na niższym szczeblu (*Schulamt*). Taki podział odpowiedzialności dotyczy w szczególności struktury systemu szkolnego oraz programów i metod nauczania. Zadania rządu federalnego w dziedzinie edukacji obejmują m.in. ustanawianie przepisów wyznaczających ogólne ramy współpracy oświatowej pomiędzy szczeblem federalnym i landami, np. w zakresie planowania edukacji i promowania badań. Ministerstwa edukacji w landach ustalają program nauczania, zalecają metody nauczania, zatwierdzają podręczniki i prowadzą kontrolę placówek.

Współpraca landowych ministerstw edukacji koordynowana jest przez Stałą Konferencję Ministrów Edukacji (*Kultusministerkonferenz*). Konferencja określa obszary, w jakich landy powinny podjąć działania w celu podniesienia jakości kształcenia. Do obszarów tych działań należy zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia w szkołach, opracowanie, wdrożenie i ocena standardów kształcenia (*Bildungsstandards*) oraz regularne składanie, przez rząd federalny i landy, sprawozdań dotyczących stanu oświaty w Niemczech. W latach 2003 i 2004 ministrowie krajów związkowych uzgodnili wspólne standardy kształcenia (wymagania)¹⁹ jakie powinni spełniać uczniowie po ukończeniu następujących trzech etapów edukacyjnych:

- w *Grundschule* w odniesieniu do języka niemieckiego i matematyki (po 4. klasie);
- w *Hauptschule* w odniesieniu do języka niemieckiego, matematyki i pierwszego języka obcego: angielskiego lub francuskiego (po 9. klasie);
- w *Realschulen* w odniesieniu do języka niemieckiego, matematyki, pierwszego języka obcego, biologii, chemii i fizyki (po 10. klasie).

W październiku 2007 r. Konferencja Ministrów Edukacji postanowiła zastosować również podczas egzaminu maturalnego jednakowe wymagania egzaminacyjne z języka niemieckiego, matematyki i pierwszego języka obcego (angielski lub francuski) oraz biologii, chemii i fizyki. Obecnie matura centralna przeprowadzana jest w 15 z 16 landów, przy czym w niektórych landach przeprowadzana jest nie ze wszystkich przedmiotów, a tylko z języka niemieckiego, matematyki i pierwszego języka obcego (angielski lub francuski). Wyniki testów po każdym etapie kształcenia są analizowane podczas ewaluacji zewnętrznej szkół przez instytucje do tego powołane w poszczególnych landach. Nie są one natomiast upubliczniane.

7.1. EWALUACJA ZEWNĘTRZNA W NADRENI PALATYNACIE²⁰.

W 2005 r. na wniosek Ministra Oświaty Nadrenii Palatynatu powołano Agencję Jakości, Ewaluacji i Samodzielności

¹⁹ Ze względu na autonomię oświatową landów należy zwrócić uwagę, że wspólne standardy kształcenia nie oznaczają jednakowych dla wszystkich landów testów egzaminacyjnych.

²⁰ http://www.ptde.org/file.php/1/Archiwum/XVII_KDE/pedeefy/Krol.pdf.

Szków (AQS – *Agentur für Qualitätssicherung, Evaluation und Selbstständigkeit von Schulen*)²¹, której celem jest ewaluacja zewnętrzna szkół oraz przeprowadzanie analiz i zestawień statystycznych nt. oświaty na terenie landu. Ewaluacja zewnętrzna jest częścią składową całościowej strategii poprawy jakości szkół, a jej celem jest dawanie impulsów szkołom do trwałej poprawy procesu kształcenia. Zespoły wizytatorów AQS odwiedzające placówki składają się z wykwalifikowanych pedagogów, naukowców, specjalistów od zarządzania i informatyki. Ewaluacja zewnętrzna przeprowadzana jest według poniższych etapów:

- Nawiązanie kontaktu z placówką szkolną.
- Wizyta przygotowująca.
- Ankietowanie uczniów, nauczycieli, rodziców.
- Wizytacja w szkole
- Ocena danych przez AQS i sporządzenie raportu.

Podczas wizytacji inspektorzy AQS przeprowadzają wśród uczniów, nauczycieli i rodziców ankiety w formie pisemnej. Następnie prowadzą poufne rozmowy z dyrekcją szkoły, nauczycielami i przedstawicielami samorządów szkolnych. W proces ewaluacji włączone są również placówki finansujące szkołę i jej ewentualni partnerzy. Dodatkowymi źródłami informacji dla inspektorów są: dokumenty prezentujące program dydaktyczno-wychowawczy placówki, dane statystyczne szkoły oraz informacje zebrane w wyniku przeprowadzonych rozmów i wywiadów. Zebrane informacje są oceniane i przekazywane szkole w formie raportu, w którym szczególną uwagę zwraca się na wskazanie dobrych i słabych stron pracy szkoły. Pełny raport przekazywany jest dyrektorowi szkoły podczas specjalnej konferencji, w której udział biorą nauczyciele oraz przedstawiciele rodziców i nadzoru pedagogicznego. Najważniejsze wyniki i wnioski raportu prezentowane są przez kierownika zespołu wizytującego. Informacje zawarte w raporcie stają się punktem wyjścia do realizacji wytycznych pokontrolnych. W dokumencie znajduje się także ocena szkoły wyrażona w skali czterostopniowej:

- Stopień 1 – w trakcie rozwoju.
- Stopień 2 – poziom bazowy.
- Stopień 3 – poziom docelowy (odpowiada dobrej praktyce).
- Stopień 4 – poziom doskonałości.

8. RUMUNIA

W Rumunii nadzór pedagogiczny w systemie oświatowym realizowany jest przez kilka podmiotów. Zgodnie z wymogami rumuńskiego Ministerstwa Edukacji²² każda szkoła, przed rozpoczęciem działalności edukacyjnej musi uzyskać akredytację od Agencji Zarządzania Jakością Kształcenia (akredytacja jest odnawiana raz na pięć lat). Ministerstwo Edukacji nie przekazuje pieniędzy na ten cel. Szkoły muszą same zdobyć środki finansowe. Pozyskane fundusze agencja przeznacza na opłacenie wizytatorów i poniesione koszty związane ich pracą.

Instytucje sprawujące w Rumunii nadzór pedagogiczny nad funkcjonowaniem placówek szkolnych to Agencja Zarządzania Jakością Kształcenia, Centrum Rozwoju Kształcenia

Zawodowego i Technicznego, Instytut Badań i Edukacji oraz Inspektorat Oświatowy.

- Agencja Zarządzania Jakością Kształcenia – ARACIP (*Agenția Română de Asigura a Calității în Învățământul Preuniversitar*)²³. ARACIP jest instytucją publiczną podlegającą Ministerstwu Edukacji. Sprawuje całościowy nadzór nad akredytacją i ewaluacją zewnętrzną jakości kształcenia w placówkach szkolnych i innych instytucjach oświatowych działających w Rumunii do poziomu szkolnictwa średniego włącznie. Wydaje akredytacje o spełnianiu standardów jakości kształcenia dostawców usług edukacyjnych. Opracowuje standardy, normy jakości oraz wskaźniki wydajności kształcenia. Prowadzi krajowy rejestr niezależnych wizytatorów/ewaluatorów. Publikuje opracowane raporty. Raport sporządzony przez ewaluatora opisuje jeden obszar w postaci tabelarycznej i zawiera ocenę słowną (zbieranie danych i wizyta w szkole trwają 1–2 dni).
- Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego i Technicznego – CNDIPT (*Centrul Național de Dezvoltare a Învățământului Profesional și Tehnic*)²⁴. CNDIPT jest organem Ministerstwa Edukacji, którego głównym celem jest doskonalenie szkolnictwa zawodowego i technicznego. Zadania realizowane są poprzez: koordynację innowacyjnych projektów naukowych na rzecz rozwoju szkolnictwa technicznego i zawodowego; koordynację badań naukowych i wdrażanie programów nauczania; koordynację metodologii naukowej do projektowania systemu oceny i certyfikacji kształcenia zawodowego i technicznego.
- Instytut Badań i Edukacji – IES (*Institutul de Științe ale Educației*)²⁵. ISE to instytucja podległa bezpośrednio Ministerstwu Edukacji Narodowej. Zajmuje się opracowywaniem i realizacją projektów edukacyjnych, przygotowywaniem narzędzi do badań, testowaniem ich, wydawaniem publikacji z zakresu pomiaru, ewaluacji itp. Instytut zatrudnia ekspertów z dziedziny socjologii; psychologii; pedagogiki. Raz do roku IES przedstawia rumuńskiemu parlamentowi raport ze swojej działalności badawczej.
- Inspektorat Oświatowy jest odpowiednikiem polskiego kuratorium oświaty. Jego zadaniem jest prowadzenie monitoringu i kontroli podległych szkół i placówek. Inspektorzy kontrolują i monitorują jakość pracy nauczycieli, poziom zdobytej wiedzy przez uczniów, wykorzystanie bazy dydaktycznej, respektowanie prawa oświatowego, współpracę z rodzicami, pracę dydaktyczną i wychowawczą szkoły. Inspektorzy przygotowują raport, w którym każdemu z wymienionych obszarów przypisują poziom spełnienia wymagań według pięciostopniowej skali (niesatysfakcjonujący, satysfakcjonujący, dobry, bardzo dobry, wysmienity). Po stwierdzeniu uchybień szkoła opracowuje i wdraża plan naprawczy, uwzględniający rekomendacje inspektorów. Badanie placówki trwa przez miesiąc i jest dokonywane przez ok. 30 inspektorów (w zależności od liczby przedmiotów). Monitoring (inspekcja) odbywa się jednocześnie we wszystkich typach szkół danej miejscowości. Jeden Inspektorat wykonuje 50 inspekcji rocznie.

²¹ <http://www.aqs.rlp.de>.

²² <http://www.edu.ro/index.php/base/frontpage>.

²³ <http://administrasite.edu.ro/index.php/articles/c809>.

²⁴ <http://cndiptoi.tvet.ro>.

²⁵ <http://www.ise.ro>.

9. SZWECJA

W Szwecji system edukacji jest zdecentralizowany, a odpowiedzialność za jego funkcjonowanie spoczywa na jednostkach administracji lokalnej. Parlament przyjmuje ustawy w sprawie oświaty, a rząd odpowiedzialny jest za ich wdrożenie do realizacji. W strukturze systemu oświatowego ważną funkcję pełnią dwie instytucje centralne. Są to: Szwedzka Narodowa Agencja ds. Edukacji (*Statens skolverk*, powszechnie znana jako *Skolverket*)²⁶ oraz Szwedzka Inspekcja Szkolna (*Skolinspektionen*)²⁷.

Skolverket jest centralnym organem administracji publicznego systemu szkolnego. Podstawową misją Agencji jest aktywne działanie na rzecz realizacji celów oświatowych wyznaczonych przez parlament i rząd, wspieranie rozwoju szkolnictwa, dokonywanie oceny potrzeb oświaty, prowadzenie badań oraz zbieranie danych statystycznych na temat szwedzkiej oświaty. *Skolverket* prowadzi także edukacyjną działalność doradczą oraz opracowuje testy do krajowych przedmiotowych egzaminów szkolnych.

Skolinspektionen jest odpowiednikiem polskich kuratoriów. Do zadań Szwedzkiej Inspekcji Szkolnej należy między innymi przeprowadzanie raz na 5 lat wizytacji w szkołach i placówkach oświatowych oraz wydawanie zezwoleń na działalność edukacyjną dla niezależnych placówek oświatowych. Jeżeli w wyniku wizytacji okaże się, że szkoła osiąga niezadowalające wyniki dydaktyczno-wychowawcze, to ocena ta przekazywana jest kuratorom, czyli urzędnikom, którzy w ramach gminy sprawują nadzór nad placówką. Do ich obowiązków należy – we współpracy z dyrektorem placówki – wypracowanie środków zaradczych. Natomiast w razie stwierdzenia przypadków łamania prawa Szwedzka Inspekcja Szkolna ma obowiązek zarządzić kontrolę szczegółową, w wyniku której może nałożyć kary finansowe lub podjąć decyzję o zamknięciu szkoły.

W Szwecji ewaluacji wewnętrznej i zewnętrznej podlegają wszystkie placówki szkolne. Ewaluację wewnętrzną szkoły przeprowadzają we własnym zakresie, natomiast za ewaluację zewnętrzną odpowiedzialne są organy prowadzące (władze lokalne), które zatrudniają w tym celu wyspecjalizowanych pracowników lub zlecają to zadanie odpowiednim firmom zewnętrznym.

10. WIELKA BRYTANIA

System oświatowy Wielkiej Brytanii nie jest jednolity. Systemy szkolne Anglii i Walii są relatywnie podobne do siebie lecz odmienne od ustrojów szkolnych Szkocji i Irlandii Północnej, które regulowane są odrębnymi ustawami i zarządzeniami władz lokalnych. W Anglii i Walii instytucjami odpowiedzialnymi za organizację oświaty jest Ministerstwo ds. Dzieci, Edukacji, Kształcenia Ustawicznego i Umiejętności – DCELLS (*Department for Children, Education, Lifelong Learning and Skills*). W Anglii dodatkowo za oświatę odpowiada Ministerstwo ds. Biznesu, Innowacji i Umiejętności – BIS (*Department for Business, Innovation and Skills*). W Irlandii Północnej za centralne administrowanie systemem kształcenia podstawowego i średniego odpowiada Ministerstwo Edukacji – DE (*Department of*

Education), a za szkolnictwo wyższe – Ministerstwo Zatrudnienia i Kształcenia – DEL (*Department for Employment and Learning*). W Szkocji za ogólny nadzór nad edukacją i rozwojem usług edukacyjnych odpowiada Pierwszy Minister ds. Szkocji (*First Minister of Scotland*). W jego imieniu obowiązki te wykonuje Sekretarz Stanu ds. Edukacji i Kształcenia Ustawicznego (*Secretary for Education and Lifelong Learning*). Wspieraniem tworzenia i realizacji polityki oświatowej Szkocji zajmują się Inspektorat ds. Edukacji – HMIE (*Her Majesty's Inspectorate of Education*) oraz instytucje odpowiedzialne za opracowywanie programów nauczania, przeprowadzanie egzaminów i finansowanie szkockich placówek edukacyjnych – Szkockie Biuro ds. Uczenia się i Nauczania (*Learning & Teaching Scotland*), Szkocki Urząd ds. Kwalifikacji (*Scottish Qualifications Authority*), Szkocka Rada ds. Wsparcia Finansowego Oświaty – SFC (*Scottish Funding Council*).

W Anglii, Walii i Irlandii Północnej programy nauczania opracowywane są samodzielnie przez szkoły w sposób odzwierciedlający specyfikę ich potrzeb i warunków działania. Placówki obowiązane są zadbać o to, by program był odpowiednio zrównoważony i zgodny z ogólnymi wytycznymi. W ministerialnych przepisach ustalono specjalne wymogi dotyczące nauczania określonych przedmiotów. W Szkocji programy nauczania bazują na wskazówkach i wytycznych szkockich władz oświatowych. Wytyczne publikowane są w dokumentach programowych, które koncentrują się jedynie na dwóch przedmiotach: edukacja religijna wraz z praktykami religijnymi oraz język celtycki w rejonach, w których jest używany. Nauczanie pozostałych przedmiotów pozostaje w gestii szkoły. Należą do nich: język angielski, matematyka, nauka o środowisku, sztuka, etyka wraz z rozwojem indywidualnym, społecznym i edukacją zdrowotną. W szkole średniej program nauczania jest podzielony na dwa etapy. W pierwszych dwóch klasach prowadzi się kształcenie ogólne zgodnie z narodowym programem 5-14 (*National 5-14 Programme*), natomiast w trzeciej i czwartej klasie wprowadza się elementy specjalizacji i kształcenia zawodowego dla wszystkich uczniów. Nauczyciele mają pełną swobodę wyboru podręczników i pomocy naukowych.

10.1. SYSTEM NADZORU PEDAGOGICZNEGO W ANGLII

Kontrole, nadzór pedagogiczny i wizytacje szkolne realizowane są przez Urząd ds. Standardów w Edukacji, Opieki nad Dziećmi i Umiejętności – OFSTED (*Office for Standards in Education, Children's Services and Skills*). Urząd realizuje zadania zgodne z polityką rządu. Podlega parlamentowi, któremu regularnie przedstawia sprawozdania ze swojej działalności. Głównym zadaniem tej instytucji jest nadzór nad realizacją narodowego programu nauczania. OFSTED obejmuje swoim zakresem działań wszystkie instytucje edukacyjne w Anglii (z wyjątkiem szkolnictwa wyższego). Nadzoruje także działalność placówek kształcenia dorosłych.

Angielski system nadzoru pedagogicznego koncentruje się przede wszystkim na wynikach egzaminów zewnętrznych i to one rzutują na ostateczną ocenę szkoły. Zadaniem inspektorów podczas wizytacji jest sprawdzenie jak kształtują się wyniki egzaminów w dwóch aspektach. Po pierwsze jak osiągnięte wyniki kształtują się określonym obszarze czasowym, i po drugie – jak te wyniki odnoszą się do obowiązujących norm

²⁶ <http://www.skolverket.se>.

²⁷ <http://skolinspektionen.se>.

krajowych. Czynniki, które także brane są pod uwagę podczas kontroli to efektywność kształcenia, wielokulturowość, pochodzenie etniczne, równość płci i integracja uczniów o zróżnicowanych i specyficznych możliwościach edukacyjno-wychowawczych.

Końcowy raport z przeprowadzonej wizytacji przedstawia informacje w odniesieniu do trzech obszarów pracy szkoły: prezentuje wyniki i osiągnięcia uczniów, ukazuje w jakim stopniu szkoła wyrównuje szanse edukacyjne oraz przedstawia jakość szkolnych działań na rzecz bezpieczeństwa²⁸.

Placówki szkolne w Anglii posiadają duży zakres autonomii w zakresie samooceny i doskonalenia. Zadania z zakresu oceny pracy placówki należą głównie do rad szkolnych i dyrektora. W Anglii dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za wewnętrzną organizację, zarządzanie i kierowanie pracą szkoły. Dyrektorzy są zobowiązani do konsultacji z władzami lokalnymi, radą prowadzącą szkołę, pracownikami szkoły oraz rodzicami uczniów. Dyrektor szkoły jest odpowiedzialny za zarządzanie w następujących dziedzinach:

- organizacja pracy szkoły;
- zarządzanie kadrami;
- organizacja procesu nauczania i program nauczania;

²⁸ Raport nadzoru pedagogicznego w Polsce przedstawia informacje przypisane do czterech obszarów pracy szkoły: efektów, procesów zachodzących w szkole, funkcjonowania szkoły w środowisku lokalnym oraz zarządzania.

- promocja szkoły, dobre relacje z partnerami społecznymi;
- zasoby i budynek/grunty szkolne;
- dyscyplinowanie uczniów;
- autoewaluacja.

Dyrektor szkoły zobowiązany jest do prowadzenia w placówce regularnej autoewaluacji we wszystkich obszarach będących przedmiotem kontroli OFSTED. Co roku w szkole opracowany jest raport, którego źródłem jest szczegółowy arkusz samooceny zawierający opis realizowanych działań, osiągnięte efekty i dowody potwierdzające je. Oprócz powyższego raportu szkoła przygotowuje dodatkową dokumentację samooceny. Karta samooceny zawiera dane z kilku lat, przez co umożliwia pokazanie pewnych tendencji w pracy szkoły w tym ewentualnych osiągnięć uczniów. Coroczne wyniki autoewaluacji przesyłane są do inspektorów z OFSTED. Uzyskane dane weryfikowane są przez wizytatorów przy okazji realizowanej kontroli. Szkoły kontrolowane są zwykle w cyklu trzyletnim, przy czym te o słabszych wynikach, kontrolowane są częściej. Standardowa kontrola realizowana przez inspektorów OFSTED w szkole trwa dwa dni. Liczebność zespołu kontrolującego zależy od wielkości oraz specyfiki szkoły i waha się od 2 do 7 osób. Kontrola skupia się przede wszystkim na ocenie wyników nauczania, jakości kształcenia, zarządzania placówką oraz na poziomie bezpieczeństwa uczniów i pojawiających się problemach wychowawczych.

Zespół redakcyjny:

Grzegorz Gołębiowski (redaktor naczelny), Adrian Grycuk (sekretarz redakcji; tel. +48 22 694 20 69, e-mail: adrian.grycuk@sejm.gov.pl), Dobromir Dziewulak, Piotr Russel, Piotr Chybalski
Biuro Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu, ul. Zagórna 3, 00-441 Warszawa